

Debat

Kommentar til en anmeldelse

I *Politica* nr. 1, 1985, har Ole Tonsgaard anmeldt en af Samfundsfagsnyt Forlags bøger, *Samfundskundskab/2*, som jeg er medforfatter af. Anmeldelsens karakter gør det nødvendigt med nogle kommentarer.

Det er ikke almindeligt at se lærebøger i samfundsfag anmeldt i *Politica*. Så meget mere glædeligt er det da at se, at *Politica* åbenbart vil til at bryde denne "tradition". Tonsgaards anmeldelse rejser imidlertid nogle principielle spørgsmål om forholdet imellem samfundsvidenskabelig forskning og den folkelige og pædagogiske formidling af denne forskning.

Tonsgaards overordnede indtryk af *Samfundskundskab/2* er, at den "kvalitetsmæssigt spænder over hele spektret: fra det fremragende til det helt uacceptable". Til det helt uacceptable skulle høre et afsnit om politiske partier, som er forfattet af mig.

Tonsgaard har også kritiske bemærkninger til et andet af de af mig forfattede afsnit, nemlig kapitlet om krisepolitik. Med hensyn til dette afsnit er Tonsgaard utilfreds med, at der i et underafsnit om pengepolitik indgår betragtninger som: "...en milliardpengeudpumpning, som vil underminere pengenes værdi. Priserne vil stige". Tonsgaard henfører betragtningen til før-keynesiansk, kvantitetsteoretisk tankegods.

Det er jeg overhovedet ikke uenig med Tonsgaard i. Jeg er da udmærket klar over, at såvel keynesiansk som monetaristisk teori indeholder mere forfinede redskaber til forståelsen af forbindelsen imellem de realøkonomiske og de likviditetsmæssige størrelser i samfundøkonomien. I virkelighedens verden behøver prisstigninger ikke – som både Keynes og Friedman har påpeget det – at være en lineær funktion af udvidelser af pengemængden. De *kan* imidlertid godt være det i tilfælde af meget betydelige udvidelser af pengemængden (jfr. for eksempel israelske og latinamerikanske erfaringer).

Når jeg skriver, som jeg gør i *Samfundskundskab/2*, om pengemængdeændringer, er det ud fra et forsøg på at formulere tingene, så de kan forstås af unge mennesker, som går i gymnasiet og HF. Hvis man foretager for hurtige spring i formulering og abstraktion, kan eleverne ikke følge med, og de begynder at tabe interessen. Hvis man siger: "En pengeudpumpning via de offentlige budgetter vil kunne forårsage såvel prisstigninger som – i tilfælde af, at visse nærmere beskrevne betingelser er opfyldt – en forøgelse af den reale produktion", så kan jeg godt love Tonsgaard, at der ikke er ret mange andre end måske et par meget velmotiverede og dygtige elever, der forstår udsagnet. Det er altså ikke for at kanonisere en plat form for vulgærmonetarisme, at jeg har skrevet, som jeg har gjort, men for at starte på et nødvendigt lavt led i en abstraktionsprogression. At abstraktionerne så ikke altid når det niveau i progression, hvor alt ses i rette perspektiv, hænger

Debat

Kommentar til en anmeldelse

I *Politica* nr. 1, 1985, har Ole Tonsgaard anmeldt en af Samfundsfagsnyt Forlags bøger, *Samfundskundskab/2*, som jeg er medforfatter af. Anmeldelsens karakter gør det nødvendigt med nogle kommentarer.

Det er ikke almindeligt at se lærebøger i samfundsfag anmeldt i *Politica*. Så meget mere glædeligt er det da at se, at *Politica* åbenbart vil til at bryde denne "tradition". Tonsgaards anmeldelse rejser imidlertid nogle principielle spørgsmål om forholdet imellem samfundsvidenskabelig forskning og den folkelige og pædagogiske formidling af denne forskning.

Tonsgaards overordnede indtryk af *Samfundskundskab/2* er, at den "kvalitetsmæssigt spænder over hele spektret: fra det fremragende til det helt uacceptable". Til det helt uacceptable skulle høre et afsnit om politiske partier, som er forfattet af mig.

Tonsgaard har også kritiske bemærkninger til et andet af de af mig forfattede afsnit, nemlig kapitlet om krisepolitik. Med hensyn til dette afsnit er Tonsgaard utilfreds med, at der i et underafsnit om pengepolitik indgår betragtninger som: "...en milliardpengeudpumpning, som vil underminere pengenes værdi. Priserne vil stige". Tonsgaard henfører betragtningen til før-keynesiansk, kvantitetsteoretisk tankegods.

Det er jeg overhovedet ikke uenig med Tonsgaard i. Jeg er da udmærket klar over, at såvel keynesiansk som monetaristisk teori indeholder mere forfinede redskaber til forståelsen af forbindelsen imellem de realøkonomiske og de likviditetsmæssige størrelser i samfundøkonomien. I virkelighedens verden behøver prisstigninger ikke – som både Keynes og Friedman har påpeget det – at være en lineær funktion af udvidelser af pengemængden. De *kan* imidlertid godt være det i tilfælde af meget betydelige udvidelser af pengemængden (jfr. for eksempel israelske og latinamerikanske erfaringer).

Når jeg skriver, som jeg gør i *Samfundskundskab/2*, om pengemængdeændringer, er det ud fra et forsøg på at formulere tingene, så de kan forstås af unge mennesker, som går i gymnasiet og HF. Hvis man foretager for hurtige spring i formulering og abstraktion, kan eleverne ikke følge med, og de begynder at tabe interessen. Hvis man siger: "En pengeudpumpning via de offentlige budgetter vil kunne forårsage såvel prisstigninger som – i tilfælde af, at visse nærmere beskrevne betingelser er opfyldt – en forøgelse af den reale produktion", så kan jeg godt love Tonsgaard, at der ikke er ret mange andre end måske et par meget velmotiverede og dygtige elever, der forstår udsagnet. Det er altså ikke for at kanonisere en plat form for vulgærmonetarisme, at jeg har skrevet, som jeg har gjort, men for at starte på et nødvendigt lavt led i en abstraktionsprogression. At abstraktionerne så ikke altid når det niveau i progression, hvor alt ses i rette perspektiv, hænger

sammen med det omfattende tema, som skal behandles. Og der må vor bestræbelse som pædagoger nødvendigvis være at forsøge at skabe engagerende sammenhæng i tingene. Jeg indrømmer, at det somme tider kan gå ud over de videnskabelige intentioner. Men det er der ikke rigtigt noget at gøre ved.

Vedrørende afsnittet om politiske partier har Tonsgaard mere substantielle indvendinger. Noget af kritikken er berettiget og vil sandsynligvis føre til ændringer i en kommende nyudgave af bogen. Tonsgaard har rimelig grund til at være utilfreds med, at der i overskriften til en tabel over partiernes relative vælgermæssige andele ved folketingsvalg er anført, at tabellen dækker perioden 1953-81, når den rent faktisk kun dækker perioden 1964-1981. Det er et beklageligt, men ofte konstateret træk ved moderne bogproduktion, at sætternissen er på spil. Det berettiger imidlertid ikke Tonsgaard til efterfølgende at fremsætte de rene uhyrligheder af påstande om denne tabel.

Tonsgaard harcelerer over, at der var 17 partier, som stillede op i den betragtede periode, men at kun 13 partier er med i tabellen. Tonsgaard mener åbenbart, at det er relevant i sådan en lærebog for gymnasiet at have partier som Pensionistpartiet og KAP med flere med. Jeg må indrømme, at jeg har svært ved at se relevansen af dette i pædagogisk sammenhæng. Den relevante bestræbelse må da være at forsøge at skabe klarhed og overblik. Vi har tit som lærere erfaring for, at eleverne taber pusten og overblikket, hvis de skal overlæsses med detaljerede informationer. Det er heri, udeladelsen er begrundet. Det skyldes ikke, at vi principielt er uvidende om, hvem der i tidens løb har haft held til at indsamle 20.000 underskrifter til Indenrigsministeriet.

Dernæst skriver Tonsgaard: "Samtlige oplysninger i perioden 1964-1975 er fejlagtige og det samme gælder 10 af de i alt 13 oplysninger for 1977". Kilden til tabellen er Danmarks Statistiks *Levevilkår i Danmark*, 1980, s. 285. Jeg har checket tallene i denne og sammenholdt dem med tabellen i *Samfundskundskab/2*, og jeg kan ikke få øje på de af Tonsgaard påståede fejlagtige oplysninger. – Med mindre vi ikke kan regne med de af Danmarks Statistik udsendte oplysninger! Jeg vil nødig beskyldte Tonsgaard for uvederhæftighed, men hvis han har adgang til mere pålidelige oplysninger end dem, Danmarks Statistik sender ud, vil jeg være taknemmelig for at få oplyst kilden.

At der "burde have været 153 oplysninger i stedet for 117" i tabellen, kan jeg kun betragte som pedanteri. De samme indvendinger må jo i øvrigt gælde publikationen *Levevilkår i Danmark*. Jeg glæder mig til at se denne publikation anmeldt i Politica.

Herefter beskylder Tonsgaard Samfundsfagsnyt for at "hugge" figurer andre steder fra uden kildeangivelse. Anledningen er figur 1 i kapitlet om politiske partier. Denne figur viser udviklingen i skatter og afgifter i pct. af BNP i nogle OECD-lande, herunder Danmark. Hertil kan jeg oplyse, at samme figur var med i min bog *Politik i Danmark*. Den oprindelige kilde er OECD (der var kildeangivelse på i *Politik i Danmark*). Det er en figur, der er anvendt så mange steder, at den efterhånden (og også i kraft af, at den bygger på officiel statistik) må betragtes som almindeligt arvegods – i hvert fald til materiale, som benyttes i en undervisningsmæssig sammenhæng. Når figuren kun er ført frem til 1977, hænger det logisk nok sammen med, at formålet er at give en økonomisk baggrundsillustration.

tion til vælgerskredet i 1973.

Tonsgaard mener at have kompetence til at kunne vurdere, at kapitlet om politiske partier er uanvendeligt i undervisningsmæssig sammenhæng. Jeg kan hertil oplyse over for Tonsgaard, at kapitalet allerede er blevet anvendt hundredvis af gange i undervisningsmæssig sammenhæng. Jeg har selv eksamineret i det til både HF- og studentereksamen. Fagkonsulenterne i samfundsfag ved Direktoratet for gymnasieskolerne og HF under Undervisningsministeriet har ikke fundet anledning til at kommentere opgivelser til eksamen, hvori kapitlet er indgået. Når Tonsgaard vurderer fejlagtigt på dette punkt, kan det kun hænge sammen med hans manglende kendskab til den pædagogiske praksis i gymnasieskolen og HF.

Når man gennemgår politiske partier er det almindeligt, at man lader eleverne selv finde oplysningerne. De ringer til partikontorer og rekvirerer partiprogrammer og andet materiale, og de fremlægger resultatet af deres undersøgelser i klassen. I en sådan proces er lærerens opgave enten at holde sig tilbage (der er i forvejen tilstrækkeligt med kedsommelig katederundervisning i gymnasieskolen) eller fungere som konsulent for eleverne. I overensstemmelse med en sådan pædagogisk målformulering skal lærebogsstoffet naturligvis indskrænkes til et minimum på nøjagtig den måde, som det er sket i det pågældende kapitel. Der er tale om relativt koncise karakteristikker af partierne, som skal tjene til at "korrigere" det ofte noget selvrosende indtryk, som eleverne vil få af partierne blot ved at gå til deres egne programerklæringer eller deres manifesterede praksis i det politiske liv.

At der står mest om Socialdemokratiet, skyldes ikke nogen speciel forkærlighed for dette parti, men udelukkende, at partiet er det største og har været regeringsbærende igennem årtier. Tonsgaard har minsandten gjort sig den ulejlighed at lave en kvantitativ indholdsanalyse af teksten, som han har stillet op i en tabel. Denne tabel er i sig selv et eksempel på, hvordan man kan manipulere med oplysningerne, idet Socialdemokratiet står for sig selv med 22 pct. tekst, hvorimod VS, CD og Venstre (hver især med 13-14 pct. tekst) er slået sammen, så det umiddelbart af tabellen ser ud, som om disse partier tilsammen har 13-14 pct. af teksten!

Jeg vil give Tonsgaard ret i, at afsnittet om partiernes vælgermæssige basis er for traditionelt og for kortfattet. Her vil være noget at rette op i en ny udgave af bogen.

Generelt set mener jeg, at Tonsgaards anmeldelse er præget af manglende forståelse for, hvori den formidlingsmæssige problematik i 1980'ernes gymnasieskole består. Det er ikke fordi, de gerne vil være poppede, at gymnasielærere skriver lærebøger som *Samfundskundskab/2*. Det har været en simpel nødvendighed, som ikke skyldes, at eleverne er dårligere, end de tidligere har været. Deres sprog og måde at læse på har imidlertid ændret sig i de seneste 2-3 årtier. Og det hænger sammen med den nye medieverden, der omgiver dem.

Konsekvensen er, at lærebøger må udformes sprogligt på en anden måde end tidligere. Med en Bernstein'sk formulering kan man sige, at sprogkodens abstraktionsniveau og kontekstubundethed skal sænkes. Man kan ikke tale generelt og abstrakt længere tid ad gangen. Det er nødvendigt med gentagne eksempler, der konkretiserer stoffet.

Samfundskundskab/2 er forsøgt udformet således, at disse krav imødekommes.

Alligevel møder vi hyppige elevklager over, at teksten eller dele af den er alt for "svær".

På det substantielle plan går bestræbelserne i retning af at give eleverne en fornemmelse af, at den samfundsmæssige virkelighed, der omgiver dem, ikke er en atomiseret virkelighed af enkeltstående fænomener uden sammenhæng, men at der netop er sammenhæng. Ikke en én gang givet sammenhæng, men sammenhænge, der kan perciperes af de perciperende subjekter. En for stærk fokusering på metodediskussioner og krav om empirisk verifikation vil kunne føre til en erkendelsesskepticisme, som kan være ødelæggende for unges spontaneitet og nysgerrighed.

Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet er kendt som et sted, hvor de samfundsvidenskabelige metodediskussioner finder sted på et højt niveau. Jeg er selv glad for den indledende skoling i videnskabelig metode, jeg fik, da jeg læste 1. del statskundskab i Aarhus fra 1967 til 1969. Samtidig synes jeg dog også, at studiet i hvert fald dengang var overdrevent meget præget af importeret amerikansk politologi. Megen overflødig energi blev brugt på positivistiske, nominalistiske begrebsfastlæggelser. Studerende, som kom til stedet med interesse for samfundet og for påvirkning af samfundet, risikerede at få denne interesse spole-ret af det atomistiske videnskabsideal, som deler virkeligheden op i små enkeltstående fænomener, som kan erkendes positivt.

Det er i hvert fald en metode, som ikke uden videre lader sig overføre til den gymnasiale pædagogik.

Gregers Friisberg

Svar på en kommentar. Om faglige minimumskrav i pædagogiske fremstillinger

I en kommentar til min anmeldelse af *Samfundskundskab/2* finder Gregers Friisberg indledningsvis, at anmeldelsen rejser "nogle principielle spørgsmål om forholdet imellem samfundsvidenskabelig forskning og den folkelige og pædagogiske formidling af denne forskning". Jeg finder, at det er yderst væsentlige spørgsmål, som jeg normalt gerne deltager i en diskussion af. Det foreliggende grundlag er dog ikke det bedste, idet kommentaren først og fremmest fastholder og uddyber en række af de faglige misforståelser, jeg påpegede i min anmeldelse. Langt flere kunne være fremdraget, men jeg skal koncentrere mig om Friisbergs forsøg på imødegåelse.

Den første imødegåelse angår mine bemærkninger til kapitlet om krisepolitik. Kapitlet omtaler blandt andet nationaløkonomiske retninger som monetarisme og forskellige former for keynesianisme, samt en række nationaløkonomiske termer og begreber. Mit hovedsynspunkt er, at den forudsætningsløse læser her henvises til gold udenadslære af ofte utilstrækkelige – til tider forkerte – betragtninger. Hvordan skal eleven arbejde med de forskellige nationaløkonomiske teoriretnin-